23.10.2024

LAUSUNTO

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan asunto- ja ympäristöjaostolle

Asia: HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Teema: TAE: Luku 35.20 Yhdyskunnat, asuminen ja rakentaminen - keskeiset nostot ja kipupisteet

Tukena-säätiö (ent. Kehitysvammaisten Palvelusäätiö) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025.

Tukena-säätiö on omaisjärjestö Kehitysvammaisten Tukiliiton vuonna 1992 perustama valtakunnallinen yleishyödyllinen toimija.

Säätiön tarkoituksena on mahdollistaa kehitysvamman tai muun syyn vuoksi apua ja tukea tarvitsevan ihmisen hyvää elämää. Säätiö tukee perheitä ja läheisiä elämän eri vaiheissa eri toimintamuodoin.

Tarkoituksen toteuttamiseksi säätiö mm. rakennuttaa, hankkii, vuokraa ja ylläpitää asumis- ja toimintakäyttöön tarkoitettuja kiinteistöjä ja huoneistoja kohderyhmilleen. Säätiö vuokraa asuntojaan, mukaan lukien ARAn tukemia korkotukilainoitettuja asuntoja, sosiaalisin perustein. Säätiön asunnoissa asuu n. 1300 erityistä tukea tarvitsevaa vuokralaista ympäri maan.

Kehitysvammaisten henkilöiden asumisen tilanteesta

Kehitysvammaisuudella tarkoitetaan vaikeutta oppia ja ymmärtää uusia asioita. Suomessa on noin 40 000–50 000 ihmistä, joilla on kehitysvamma. Kehitysvammaisuuden vaikutus kunkin henkilön elämään vaihtelee paljon; osalla kehitysvamma on lievä, eikä henkilö tarvitse tukea kuin joillakin elämänalueilla, osa on vaikeasti kehitysvammaisia ihmisiä, jotka tarvitsevat jatkuvaa toisen ihmisen läsnäoloa ja tukea ympäri vuorokauden.

Suomen vuonna 2016 ratifioiman YK:n vammaissopimuksen keskeiset periaatteet ovat yksilön itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, vammaisten henkilöiden osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan sekä esteettömyys ja saavutettavuus.

Tukena-säätiö sr
Pinninkatu 51
33100 Tampere

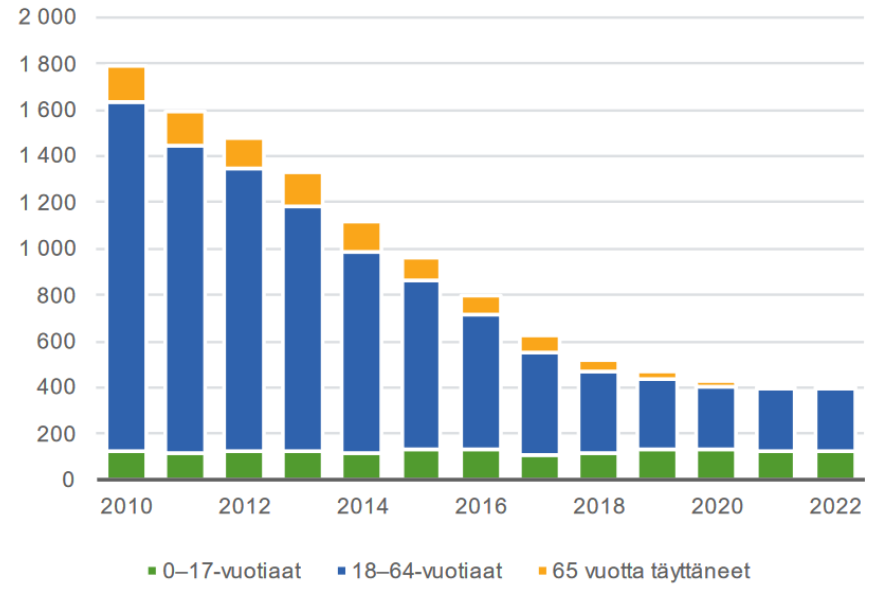
Hyvinvointialueiden järjestämän sosiaali- ja terveydenhuollon eräitä laajuustietoja

	2023 toteutunut	2024 arvio	2025 arvio
Sosiaalipalvelut			
Kotihoito, saajia vuoden aikana	110 000	112 000	114 000
Vanhainkodit, asukkaiden määrä 31.12.[1)]	2 200	1 800	1 400
Omaishoidontuki, saajia vuoden aikana	50 500	53 000	55 000
Ympärivuorokautinen palveluasuminen, asukkaiden määrä 31.12.	48 000	50 000	50 000
Vammaisten palveluasuminen, asiakkaita keskimäärin[2)]	18 000	18 200	18 500
Kehitysvammaisten laitoshuolto, asukkaiden määrä 31.12.	450	400	350
Vaikeavammaisten kuljetuspalvelut, saajia vuoden aikana	86 491	88 000	90 000

Hyvinvointialueiden arvion mukaan noin 400 kehitysvammaista henkilöä asuu edelleen pitkäaikaisessa laitoshoidossa. Vammaisten palveluasumisessa asuu noin 18 000 vammaista henkilöä. Lukuun on laskettu mukaan kehitysvammaisten autetun ja ohjatun asumisen asiakkaat sekä vaikeavammaisten palveluasumisen asiakkaat.

Huomionarvoista on, että pitkäaikaisessa laitoshoidossa on yhä yli 120 alle 18-vuotiasta kehitysvammaista lasta.

Kehitysvammalaitosten pitkäaikaisasiakkaat ikäryhmittäin 2010–2022

Lähde: Sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut 2022, THL

Ympäristöministeriö ja ARA toteuttivat vuonna 2023 selvityksen kehitysvammaisten henkilöiden asumisen tilanteesta (Yksilöllisyys kehitysvammaisten ihmisten asumisessa, Ara, 2023).

Selvityksen mukaan laitosasiakkaissa on paljon murrosikäisenä haasteellisesti ja väkivaltaisesti oireilevia 11–18-vuotiaita. Toiseksi suurin ryhmä ovat nuoret aikuiset ja keski-ikäiset, joille tulee vaikeuksia asumispalveluissa asumisen aikana. Tässä asiakasryhmässä on myös tahdonvastaisessa hoidossa olevia henkilöitä. Laitosasiakkuus pitkittyy osin siksi, ettei sopivaa asumispalvelupaikkaa ole löytynyt kehitysvammaisen henkilön kotipaikkakunnalta.

Tukena-säätiö on parhaillaan toteuttamassa yhdessä ARA:n, sekä Pirkanmaan, Lapin ja Pohjois-Karjalan hyvinvointialueiden kanssa ”Lähelle perhettä – ratkaisuja kehitysvammaisten lasten yksilölliseen asumiseen” -hanketta. Hanke selvittää perheille ja hyvinvointialueille suunnatulla kyselyllä, miksi lapset asuvat yhä kehitysvammalaitoksissa ja miten perheiden tukipalveluita tulisi kehittää.

Vielä käynnissä olevan kyselyn alustavista vastauksista käy ilmi, että ensisijaisina syinä lapsen laitoshoitoon siirtymiselle perheet ovat kokeneet vakavat puutteet kotiin saatavissa vammaispalveluissa, perheiden jaksamisen sekä lasten käyttäytymisen ja terveydentilan. Keskeisiksi syiksi mainitaan

- Riittämättömät kotiin saatavat palvelut
- Aggressiivinen käytös
- Palveluiden katkeaminen hyvinvointialueelle siirryttäessä
- Monivammaisuus ja sairaudet

Vastauksista käy myös ilmi, että ennen lapsen siirtymistä laitoshoitoon perheille ei juuri tarjottu vaihtoehtoisia asumismuotoja.

Keskeiset huomiot TAE Lukuun 35.20. liittyen

Esityksen mukaan vuonna 2025 saa Valtion asuntorahaston varoista myöntää erityisryhmien investointiavustuksia enintään 15 miljoonaa euroa. Esityksessä mainitaan, että vammaisten asumiseen liittyvien investointikohteiden avustukset turvataan.

Esityksessä mainitaan myös, että erityisryhmien avustukset kohdistetaan hallitusohjelman ja kehysriihen linjausten mukaisesti erityisesti pitkäaikaisasunnottomien ja vammaisten asumisen kohteisiin.

Tukena-säätiö pitää erityisryhmien investointiavustusten kohdentamista mainitulle kohderyhmälle tärkeänä.

Tukena-säätiö kuitenkin huomauttaa, että vuonna 2012 annetun Kehitysvammaisten asumisen ohjelman (Kehas-ohjelma) myötä vuosittainen Aran erityisryhmien investointiavustus yhdessä pitkän korkotuen lainoitusten kanssa on ollut merkittävä elementti kehitysvammaisten henkilöiden asumiskysymyksen ratkaisemisessa. Investointiavustusvaltuus vuonna 2023 oli 120 M€, vuonna 2024 valtuutta laskettiin 63 miljoonaan ja vuonna 2025 esityksen mukaan 15 miljoonaan. On selvä, että 15 miljoonaa

euroa on täysin riittämätön summa vammaisten ja pitkäaikaisasunnottomien henkilöiden asumisen kohteisiin. Merkittävä erityisryhmien investointiavustusvaltuuden pienennys ajaa kehityskulkuun, missä suunnitellut hankkeet eivät toteudu tai yksityisten investoreiden kautta vapaarahoitteisina kohteina toteutettuna yksikkökoot kasvavat merkittävästi nykyisistä Aran ohjauksen kautta toteutetuista, mikä ei ole kehitysvammaisille henkilöille hyvä.

Huomautamme, että 1.1.2025 voimaan astuvan uuden vammaispalvelulain myötä asumisen tuki voidaan järjestää yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen. Asumismuodosta riippumatta asumisen tuki tulee järjestää vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisesti ja ensisijaisesti vammaisen henkilön toivomalla toteuttamistavalla hänen tarpeisiinsa perustuen. Asumisen tuki on toteutettava siten, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus, osallisuus ja yksityisyys toteutuvat.

Lapsuudenkodeissa asuu yli 35 000 kehitysvammaista henkilöä.

Huomautamme, että jotta vammaispalvelulain tarkoitus asumisen tuessa voi toteutua, tarvitaan edelleen valtion tukea erityisryhmien investointiavustuksen kautta eri asumisen vaihtoehtojen rakentamiseen huomattavasti nyt annettua esitystä enemmän.

Viimeisten vuosien aikana on selvästi ollut nähtävissä se, että kunnat odottivat sote-uudistusta, mikä loi osaltaan patoutunutta kysyntää asumispalvelujen lisäykseen. Tämä on nyt alkanut näkyä palveluhankintoina ja kilpailutuksina kaikilla hyvinvointialueilla. Mikäli myöntämisvaltuus toteutuu ehdotetun mukaisesti, on oletettavaa, että merkittävä osa suunnitelluista hankkeista ei toteudu.

Erityisenä sisällöllisenä kysymyksenä haluamme tuoda esiin kehitysvammaisten lasten asumisen tilanteen. Tämä on erittäin tärkeää ottaa erityisesti ratkaistavaksi asiaksi yhteistyössä eri sektoreiden kesken. Myös valtion roolin tulisi olla tässä merkittävä ja erityisryhmien investointiavustusta tulisi pystyä käyttämään myös kehitysvammaisten lasten pitkäaikaiseen asumiseen pienten asumispalveluyksiköiden rakentamiseksi.

Lisätietoa:

Aarne Rajalahti, varatoimitusjohtaja
Tukena-säätiö
040 517 4447
aarne.rajalahti@tukena.fi

Kirsi Konola, toimitusjohtaja
Tukena-säätiö
0400 328 095
kirsi.konola@tukena.fi